

27. Partiumi Tudományos Diákköri Konferencia

Nagyvárad, 2024. május 16.

**A True Detective: Night Country c. sorozat
szociológus lencsén keresztül**

Tartalomjegyzék

Bevezető.....	3
Kutatási kérdések.....	3
Elemzési stratégia.....	4
A True Detective mint presztízs-műsor.....	5
A True Detective: Night Country gyártási folyamata.....	6
Két, összefüggő gyilkosság egy bánya árnyékában.....	8
Ennis: a lélegző, fiktív település.....	10
Marginalizált csoportok és etnikumközi viszonyok.....	13
Rövid történelmi áttekintés: az inupiatok.....	13
Társadalmi szerveződés.....	14
Hitrendszer.....	17
A natív amerikaiak médiareprezentációja.....	18
A sztori során megjelenő etnikumközi konfliktusok.....	20
Hagyományörzés.....	20
Rasszista támadások.....	23
„Nőügyek”.....	25
A környezetvédelem és a tüntetés.....	27
Családon belüli (etnikumközi) viszonyok.....	28
1. Danvers és Leah kapcsolata.....	28
2. Pete és Kayla családja.....	29
3. Pete és Hank kapcsolata.....	30
Összegzés.....	31
Felhasznált irodalom.....	32
Internetes források.....	36

Bevezető

A True Detective az egyik legismertebb saját gyártású HBO-sorozat, amelynek az első évada 2014-ben jelent meg. Idén, tíz évvel később a negyedik széria került a képernyőkre, az alapkoncepció ugyanaz maradt, de bizonyos dolgokat gyökeresen megváltoztattak az új évad készítői. Hogy ezt jelezzék, az új széria az elődeivel ellentétben alcímet is kapott: Night Country, avagy Éjszakai Ország/az Éjszaka Ország. A True Detective: Night Country-t a tanulmány során az iniciálékkal (TDNC) rövidítem az egyszerűség kedvéért.

Ahogy a címből rögtön látszik, detektívtörténettel állunk szemben. A True Detective sajátossága, hogy antológia-sorozat, tehát minden egyes évad teljesen más karakterekkel, más környezetben és más történetszál alapján zajlik. Ahogy általában a bűnügyi és az orvosi sorozatokban is lenni szokott, „nézőként az események külső szemlélői vagyunk, ugyanakkor beavatottak is egyben: követhetjük az orvosokat [vagy nyomozókat] azokra a helyekre, ahová a betegek [vagy az érintettek] nem” (Nádasi, 2017: 74). Az ilyen tematikájú sorozatok szereplőiről általánosságban „elmondható, hogy áldozatos, elkötelezett munkát végeznek, és bizonyos esetekben nem riadnak vissza a különböző korlátok áthágásától sem” (Nádasi, 2017: 77). A főcímben szereplő „igaz” vagy „igazi” jelző véleményem szerint erre utal: a nyomozók emberi mivoltára, akiket néha a szabályok sem tartanak vissza attól, hogy kiderítsék az igazságot. De vajon ettől lesz valaki jó detektív, hogy mindenáron az igazság nyomába ered? Vagy ez csupán abban segít, hogy szeretett karaktereink megtartsák emberségüket, mielőtt még cselekvő, nem gondolkozó robotocskává válnának, amely kiszolgálja a rendszert?

Kutatási kérdések

Bármennyire izgalmas kérdések ezek, jelen tanulmány nem rájuk keresi a választ. A TDNC-t első végignézésre egy nagyon okosan és tudatosan érzékenyen felépített sorozatnak láttam, ugyanakkor sikeresen felkeltette az érdeklődésem egy, a mindennapi életemtől teljesen független, egy másik kontinensen élő etnikai kisebbség iránt: a konfliktusok középpontjában megjelenő észak-alaszkai inupiatok iránt.

A True Detective 2014-ben a presztízs-tévéműsorok közé írta be magát, és aki egy kicsit figyelt a film- és sorozatkritikákra, azt láthatta, hogy a True Detective nyomán a mainstream sajtó elkezdte feldolgozni és behozni a közbeszédbe azokat a témákat, amiket a True Detective képernyőre vitt. Olyan tabu témákat hozott fel, mint a nőgyűlölet, a nők

tárgyasítása, a nők ellen elkövetett erőszakos bűncselekmények vagy a toxikus maszkulinitás.

A negyedik, új évad más témákra fókuszál, antológia-sorozat lévén pedig nem vesz el a kutatás komplexitásából az évadok önmagukban történő vizsgálata. Ezért a kutatásom tárgyát csupán a TDNC képezi. Tudva azt, hogy a presztízs-műsorok milyen nagy hatással lehetnek a közbeszédre, jelen tanulmányban a következő három kérdésre fókuszáltam:

1. milyen témákat vállal be a TDNC?
2. mit lehet elmondani a sorozatban megjelenő marginalizált csoportokról és az etnikumközi viszonyokról?
3. hogyan keretezi ezeket a témákat a sorozat?

Elemzési stratégia

A kutatás során tartalomelemzéssel dolgoztam, amelyhez a TDNC epizódjainak alapos ismerete volt szükséges. Az elemzett évad hat epizódból áll, ez összesen közel hat órányi anyagot jelent, ezeket többszöri megnézés során bontottam szét, és a párbeszédéből kivethető információkat, utalásokat gyűjtöttem jegyzetbe, ezeket vizsgáltam meg a kutatási kérdések tekintetében.

A kutatás során természetesen áttekintettem a sorozatokról, a tartalomelemzésről, kifejezetten a True Detective-ről készült tanulmányokat, az inupiatok és az amerikai őslakos népcsoportok történelmét, az etnikumközi viszonyok és a család mint szocializációs közeg szakirodalmát is. Ezeket a TDNC-ről az HBO által készített háttérműsorokkal (podcast, interjúk) is kiegészítettem, amelyekben szakértőket, a színészeket, az író-rendezőt és producereket is megszólaltatnak, illetve számos, a sorozat kapcsán készült interjút tekintettem végig a két főszereplővel: Jodie Fosterrel (Liz Danvers) és Kali Reis-szel (Evangeline Navarro).

A kutatásom annyiban tér el a megszokott tudományos írásoktól, hogy a szakirodalom és a kutatási eredmények nem válnak szét élesen egymástól. Ennek a döntésnek az oka, hogy sokkal áttekinthetőbb és könnyebben értelmezhető így a szöveg, hiszen egy nagyon sok szálon futó, sok rétegű, komplex történetről beszélünk. Így a szöveg struktúrája is eltér a megszokottól: miután áttekintem a TDNC előzményeit és kapcsolódását a True Detective-univerzumhoz, bemutatom a TDNC cselekményét, kitérek a cselekmény helyszínére, majd a megjelenő marginalizált csoportokat és az etnikumok közötti kapcsolatot,

konfliktusokat tárgyalom. Ez utóbbi fejezetben már egyre inkább a TDNC-ben megjelenő elemeket veszem sorra, és helyezem szakirodalmi keretbe. Végül összegzem a kutatás eredményeit a kutatási kérdésekre válaszolva.

A True Detective mint presztízs-műsor

A True Detective 2014-ben jelent meg, a második évad 2015-ben, a harmadik 2019-ben, míg a legújabb, negyedik évad idén, 2024-ben került a képernyőkre az HBO Entertainment gyártásában. Műfaja a bűnügyi, misztikus, thriller és dráma ötvözete (IMDb: True Detective¹). Antológia jellegű műsorról van szó: mindegyik évad teljesen különálló történetet mutat be, más szereplőkkel, más környezetben. A sorozatban bemutatott rejtélyes bűnügyeket feltáró nyomozások nem csupán az esetekbe engednek betekinteni, hanem a nyomozásban érintettek személyes és szakmai titkait is feltárják a törvényes kereteken belülről és azon túlról is (IMDb: True Detective). Az új széria két detektívét Jodie Foster (Elisabeth Danvers) és Kali Reis (Evangeline Navarro) játsszák.

Vajmi kevés összefüggés van az évadok között – bár az első és negyedik széria között van kapcsolat. Ahogyan Lang (2023) felidézi, 2014-ben az első széria kapcsán az egyik diskurzusnál azt boncolgatta, hogy Nic Pizzolatto, a sorozat ötletgazdája és írója egy H. P. Lovecraftéhoz hasonlatos, de mégis sajátos misztikus-gótikus világot alkotott meg a képernyőkön. A Night Country kapcsán Issa López író-rendező saját elmondása szerint több forrásból is merítkezett, hogy a Pizzolatto-éhoz hasonló, rejtélyes világot teremtsen. López szerint az első TD évad a Seven-re (1995, r: David Fincher) hajaz – két detektív egy sorozatgyilkos nyomában –, a Seven pedig a The Silence of the Lambs-re (1991, r: Jonathan Demme) – fiatal FBI-ügynök, szintén egy sorozatgyilkos nyomában, az ügynök (Clarice Starling) szerepében Jodie Fosterrel. Issa López a hivatalos HBO-podcastben, és több interjúztató is elsüti a poént: Foster főszereplésével a Night Country-nál zárult a kör, akár azt is mondhatnánk egy kis túlzással, hogy Danvers egy idősebb verziója Clarice-nak egy másik idősíkból. Visszatérve az inspirációkra, az író-rendező valódi rejtélyes bűnesetektől merítkezett. Kettőt konkrétan meg is nevez a podcast-ban (Glenn, 2024: Ep.1.). Az egyik a Marie Celeste esete: a hajó, amely elindult New Yorkból, de sosem érkezett meg; később megtalálták az óceánon hanykolódni, de a teljes legénység és utazóközönség nyom nélkül eltűnt, azóta sem derült ki, mi történt velük. Innen jött az ötlet, hogy a Tsalal-kutatócsoportnak kell nyom nélkül eltűnnie. A másik a Gyatlov-rejtély 1959-ből:

¹ IMDb: True Detective. Link: https://www.imdb.com/title/tt2356777/?ref_=tt_mv_close

kilenc egyetemista túrázni indult az Urál hegység északi részén, de csak a holttestek kerültek elő, a haláluk körülményei pedig fölöttébb furcsák, és számos tényező megmagyarázatlan a mai napig. Például hogy miért csak két emberen volt cipő, és hárman miért csak alsóneműben hagyták el a sátrat a kegyetlen mínusz fokok ellenére. Ez adta Lópeznek az ötletet a kutatók halálára vonatkozóan. Mint mondta, a hosszú éjszaka nyújtotta sötétség, a hideg és a fagy már önmagában is misztikusságot, ármányt sugall, így adta magát a történet rejtélyforrása.

A TD presztízs-tévéműsornak számít, hiszen rendelkezik minden szükséges összetevővel: A-listás színészek, felkapott író, frissen díjazott rendező, aki a megszokottól eltérően egyedüli rendezője minden epizódnak az évadból, bonyolult és kusza történetszálak, nem-lineáris történetvezetés, hosszú snittek és egyéb trükkök, amelyek Albrecht (2020) szerint ezt a szegmenst jellemzi a 21. században. Emellett fontos elemek a sorozat körüli paratextek: milyen diskurzusokat indítanak el a közbeszédben. A TD (2014) férfiközpontú történetvezetését és a női test tárgyyszerű bemutatását rengeteg kritika érte, és vita alakult ki az akadémiai körökben is és a közbeszédben is arról, hogy *maga a sorozat* szexista és nőgyűlölő, vagy ez egy sorozat, ami a szexizmusról és nőgyűlöletről *szól* (Adams, 2014; Albrecht, 2020). Akárhogy is, kiemelendő, hogy a sorozat a szexizmusról és a toxikus maszkulinitásról szóló diskurzust az óriási sikere miatt (átlagosan 9,2-re értékelték az epizódjait IMDb-n) ki tudta rángatni a kritikusok és akadémikusok elszigetelt közegéből, és bevitte a nézők közé, a közösségi médiába és a mainstream sajtóba (Albrecht, 2020).

Mindezek tudatában tehát López tisztában volt, hogy mibe vágja a fejszéjét, amikor egy nagysikerű és a közvéleményre hatásos sorozat legújabb évadát elkezdte megírni. Tudatosan döntött amellett, hogy a TD-nek bizonyos értelemben a szöges ellentétét hozza létre: a történet női megközelítésből íródott, a forró, nyári környezet helyett pedig a sötét, hideg és jégbe fagyott Alaszkát választotta.

A True Detective: Night Country gyártási folyamata

Az HBO külön podcast-et készített a True Detective: Night Country háttéréről, amelyben egyrészt a készítők munkáját részletezik, másrészt érzékenyítés és tudásátadás céljából a közönség jobban megismerheti az inupiat kultúrát: a sorozatban megjelenő történetek a fikció és a realitás keveréke arra vonatkozólag, hogy milyen atrocitásokkal szembesülnek az alaszakai őslakosok, akiknek az élete és konfliktusai központi szerepet kaptak a sorozatban.

A podcast hat részből áll – minden sorozatrész kapcsán készült egy podcast-rész is, ezek átlagosan 30 percesek. A podcast műsorvezetője Alice Qannik Glenn, alaszakai inupiat származású író, podcaster és aktivista; gyártója a Tenderfoot Labs az HBO megbízásából. A podcast-ban megszólalnak a színészek, López, különböző gyártásvezetők és szakemberek, illetve inupiat civilek is, akik a saját és a közösségük tapasztalatairól mesélnek.

A forgatás fő helyszíne Rejkiavik, Izland fővárosa volt. López elmondása szerint egyrészt azért, mert Alaszka északi térségével szemben itt megvolt a kellő infrastruktúra hozzá. Másrészt Izlandon éppen kialakulóban és feltörekvőben van a helyi filmipar, így olyan stábtaggal dolgozhattak együtt, akiknek van tapasztalata a szabadtéri forgatásokkal extrém időjárás esetén is. Harmadrészt a készítők számára nagyon fontos volt a hitelesség fenntartása, ezért olyan helyszíneket kerestek, ahol reprodukálni tudják az észak-alaszakai környezetet – legyen az lakó- vagy természeti környezet (Glenn, 2024: Ep. 1).

De nem csupán a helyszínről és nem csupán López szólal meg a podcast epizódjaiban: a vezető hangmérnök és a vezető operatőr például arról számol be, hogy a természetfeletti misztikumát milyen eszközökkel alakították ki. Hogyan játszottak a fényekkel és a sötétséggel a vizuális koncepció megalkotásakor, vagy a különféle hanghatásokkal, hogy a „forgatókönyven kívüleső sorokat” (non-scripted lines) is megszólaltassák, ahogy Martín Hernandez, a sorozat vezető hangmérnöke fogalmaz (Glenn, 2024: Ep. 4).

López célja a fájdalomról, illetve az örömről és az erőről is beszélni, ami ezekből a közösségekből árad. Úgy fogalmaz, a sorozat egy magányról szóló meditáció, és hogy hogyan cipeljük magunkkal az egyedüllétet akkor is, amikor emberek között vagyunk (Glenn, 2024). Fontosnak tartották megjeleníteni a natívok történeteit, azt, hogy az általuk megélt igazságtalanságoknak teret adjanak, mert az a tapasztalat, hogy sokszor tévesen vannak ábrázolva a médiatermékekben, legyen az sajtó, film vagy más műfaj. A reprezentáció fontosságáról rengeteg írás született már akadémiai körökben is, amelyek arra reflektálnak, hogy a médiatermék fogyasztójának tudattalanul is mennyire sokat számít, ha olyat lát viszont a képernyőn, mint ő maga (Žerebecki et al., 2021; Martikainen, 2019; Martikainen, 2019 alapján Höijer, 2011 és Moscovici, 2001).

Alaszakai tanácsadókkal és szakemberekkel dolgoztak annak érdekében, hogy minél hitelesebben ábrázolják az inupiatokat. Felvették a kapcsolatot inupiat idősekkel, az Idős Nők Tanácsával (Council of Elder Women), akikkel közösen végignézték a scriptet, és akik a legapróbb dolgoktól kezdve jelezték, ha valami nem stimmelt, például „ezt nem így szoktuk

mondani” vagy „a mi humorunk szerint ez így hangzik”, egészen mélyebb dolgokig, tudatos üzenettervezésig. Emellett két őslakos amerikai producerrel dolgoztak, akik biztosították, hogy annyira autentikus legyen a gyártás során minden részlet, amennyire ez lehetséges. A casting során is igyekeztek odafigyelni, hogy inupiat színészekkel dolgozzanak – Grönlandról, Kanadából, Alaszkából is kerültek be színészek a stábba.

Két, összefüggő gyilkosság egy bánya árnyékában

Lássuk, miről is szól a TDNC röviden, tömören összefoglalva. Figyelem, spoiler következik.

Alaszkában a sarkkörtől 240 kilométerre vagyunk. A bányaváros bejáratánál a tábla is jelzi: a világ végére érkezik az, aki Ennisbe jön. A Tsalal Sarkvidéki Kutatóállomáson (Tsalal Arctic Research Station, a sorozatban a továbbiakban csak Tsalal Station-ként említik, az elemzés során TARS-ként fogom említeni) több mint egy évtizede hat kutató vizsgálja a sarkvidék geológiáját, biológiáját és a klímaváltozás hatásait.

Anne Masu Kowtok (Nivi Pedersen), akit a közösség tagjai csak Annie K-ként emlegetnek, inupiat származású bába volt, ő működtette az utolsó hagyományos szülésetet a régióban. Ő az a helyi aktivista, aki az inupiat közösséget is próbálja kiállásra sarkallni, tüntetéseket szervez a bánya ellen, és a kutakodásának eredményeként felfedezi, mi is történik a TARS és a bánya között. Mielőtt nyilvánosságra hozhatná az ügyet, a kutatók rátalálnak a laborban, és megölik őt, majd a bányán keresztül felbérelt egyik rendőr, Hank Prior (John Hawkes) viszi el a holttestet a TARS telephelyéről. A tettes nem kerül elő, a gyilkos fegyver sem – a lakosság egy ponton úgy gondolja, annak ellenére, hogy Annie K-nek sok ellensége volt a bánya elleni tüntetések miatt, Ennis ölte meg őt. Az ügyben nyomozó Evangeline Navarro (Kali Reis) egyrészt szakmai, másrészt személyes sikertelenségként éli meg, hogy megoldatlan ügyként kell lezárnia az esetet: úgy érzi, cserbenhagyta Annie K-t és az inupiat közösséget is, amelyhez származása szerint ő is tartozik.

Hat év telik el, 2023. december 17-én az évben utoljára megy le a nap, és beáll a „hosszú éjszaka”. 20-án, három nappal később a TARS beszállítója veszi észre és jelenti a hatóságoknak, hogy a kutatók eltűntek. A helyszínen találnak egy nyelvet, a laboreredményekből kiderül, ez Annie K. kivágott nyelve, amit hat évvel ezelőtt nem találtak meg, de ezt a részletet egyébként nem hozták nyilvánosságra, ezért nagyon különös, hogy előkerül. Közben rátalálnak a hatból öt kutató jégbefagyott testére is. Egyértelművé válik Liz

Danvers detektív (Jodie Foster) és Navarro számára, hogy a két ügy összefügg, és együtt kell működniük, ha meg akarják oldani a rejtélyt.

Végül elkapják Raymond Clarkot (Owen McDonnell), a hatodik kutatót, aki elmeséli Annie K. halálának történetét, de sem a nyelvről, sem a kutatótársairól nem tud semmit. Elmondja, azon dolgoznak, hogy a permafrosztból szekvenálják egy kihalt mikroorganizmus DNS-ét, amely megváltoztathatja az orvoslást: megállíthatná a sejtek bomlását, így autoimmun betegségekre, krónikus betegségekre, rákra adhatna ellenszert. Csakhogy a permafroszt keménysége károsítja a DNS-t, így az ennisi bányát, amely többek között a TARS finanszírozója is, arra készítetik, hogy még több káros anyagot termeljenek, mert a megpuhult permafroszttal már sokkal hatékonyabban tudnak dolgozni. Annak ellenére, hogy a kutatók tisztában vannak a bánya szennyezésének következményével – a szennyezettség 11-szer magasabb a Bécsi Szerződésben és az ENSZ keretegyezményében engedélyezetttnél, a bánya által tudatosan okozott károk rákot, halvaszületéseket, születési rendellenességeket és genetikai károsodást idézett elő mind az emberi népességben, mind a faunában –, a „nagyobb jó” reményében úgy döntenek, hogy bevállalják a kockázatot, a bányának cserébe pedig meghamisítják a szennyezésről szóló jelentéseket.

A lakosság természetesen a részleteket nem ismeri, de saját bőrén tapasztalja a károkat, ezért folyamatos az elégedetlenkedés. A szennyezés elsősorban azokat érinti, akik a város körüli falvakban laknak, a bányához közel, ez a lakosság pedig nagyrészt inupiat származású. A szennyezés folyamatos konfliktust szít a lakosság körében: az egyik oldalon azok állnak, akik az életkörülményeik javulását követelik, ahogyan Annie K. is tette, a másik oldalon viszont azok, akik belátják, ha megszűnik a bánya, Ennis fele munkanélkülivé válik, és a város nem fogja tudni fenntartani magát. A sorozat végén kiderül: a kutatók halála mögött az inupiat asszonyok állnak, akik rájöttek, hogy a kutatók ölték meg Annie K-t. Tudva, hogy a hatóságoktól nem számíthatnak segítségre, a saját kezükbe veszik az ügyet: kiviszik őket a jégre a semmi közepére, és ott hagyják őket megfagyni. Danvers és Navarro úgy dönt, tudva a történeteket, nem tesz semmit. Lezárja az ügyet a korábbról már ismert, hivatalos álláspont alapján, miszerint természeti jelenség, lavina okozta a kutatók halálát.

Miután kiderül a csalás, a bányát bezárják, de azt már nem tudjuk meg, milyen más megoldást talál a város az önfenntartásra. Az egyetlen kérdés a gyilkosságok kapcsán, amire sem a nyomozónők, sem a nézők nem kapnak konkrét választ, az a nyelv helyzete: ki vágta ki

Annie K. nyelvét, és miért? És hogyan került az a TARS területére? Bármilyen legyen a válasz, az már a nézők fantáziájára van bízva.

Ennis: a lélegző, fiktív település

Az alkotási folyamat részeként Issa López író-rendező és Mari Jo Winkler producer kutatómunkát végzett Alaszkában. Anchorage-ba, Nome-ba és Kotzebue-ba látogattak el őshonos amerikai közösségekhez, iskolákat, kultúrotthonokat, rendőrőrsöket, temetőket, halfeldolgozókat néztek meg, családokkal vették fel a kapcsolatot, hogy meséljenek a mindennapi életükről. López és Winkler azt mesélik a HBO-podcast-ban, a nagyon északi városokat egyes időszakokban nehéz megközelíteni – ha az időjárás engedi, elérhető napi-kétnapi egy repülőjárat, de hóvihár esetén előfordulhat, hogy teljesen leáll a közlekedés. Ez nemcsak a személyszállításra, hanem minden egyéb ellátmány szállítására is érvényes, ezért nagyon drága az élelmiszer a boltokban.

Minél északabbra megy az ember, annál elszigeteltebb közösségeket talál. Nagyon vallásos közösségek ezek, rengeteg a templom, és igyekeznek a helyiek mindenkit bevonni a hitközösség életébe. Winkler úgy fogalmaz, az őslakosok és a természet között nagyon erős kötődés van a kultúrájukból, vallásukból adódóan, és igyekeznek ezt a természetközelséget megőrizni. Valódi közösség- és identitástudatot tapasztaltak a helyiek körében (Glenn, 2024: Ep. 1.).

Glenn, a podcast műsorvezetője Utqiagvik-ban született és nőtt fel, ez nemcsak Alaszka, de az egész kontinens legészakibb települése. Így saját tapasztalatára alapozva mesél a télen tapasztalható „hosszú éjszakáról”, amely a sorozat történéseinek időtartamát szinte teljesen lefedi. Az északi sarkkör feletti területeken késő novemberben megy le a nap, és közel két hónap múlva, késő januárban kel fel ismét. Csupán dél körül tapasztalható egy halvány alkonyat, amely megtöri a sötétséget. Bár a sorozat rájátszik a sötétség rejtette ijesztő, megmagyarázhatatlan és titokzatos dolgokra, az őslakosok számára valójában ez az elmélkedés, a pihenés és a közösségben töltött idő, történetmesélés és tudásátadás időszaka (Glenn, 2024: Ep. 1.).

A TDNC történéseinek helyszínéül szolgáló Ennis egy fiktív kisváros, de a készítőik odafigyeltek arra, hogy valós alaszakai települések alapján tervezzék meg a forgatás helyszínét. Mindezt a készítőktől tudjuk meg – de mit látunk mindebből a végtermékben?

Ennis egy bányaváros, és mint a történet ismertetése során említettem, a központi konfliktusforrás a környezetszennyezés, ami a bánya munkájának eredménye.

A lakosságban folyamatos a disszonancia a bányát illetően: ha bezárják, leáll az élet Ennisben, a város fele munkanélkülivé válik, nem fogják tudni fenntartani a közintézményeket sem. A második részben kocsmái verekedés tör ki a férfiak között, ahol épp azt vágják egymás fejéhez, hogy a bányászok saját gyerekeiket mérgezik. Ahogyan Leah-tól (Isabella Star LaBlanc) az ötödik részben megtudhatjuk, a cselekményeket megelőző három hónapban kilenc halvaszületési eset volt a közösségben. Közben a csapvíz nemhogy ihatatlan, de a szürke ötven árnyalatában folyik: akik túl közel laknak a bányához, a csapvíz szabályosan fekete, a második epizódban a raktárban tartott gyűlésen fekete vízzel teli palackokat osztanak szét a tömegben.

Meglátásom szerint a bánya szimbolizálja a sorozatban azokat a problémákat, amelyekkel a klímaváltozás miatt a való életben is szembesülnek az alaszkaiak. Glenn szerint Alaszka kétszer gyorsabban melegszik a föld többi részéhez képest, és ez többek között azért is egy nagy probléma, mert az ott élő közösségeknek szüksége van a jégre a közlekedéshez, a vadászathoz és a hagyományos életmód fenntartásához (Glenn, 2024: Ep. 3.).

A magas élelmiszerárakról a sorozat is tesz említést, amikor Navarro (Kali Reis) és Julie, a húga (Aka Niviâna) vásárolni mennek, és Navarro megjegyzi, hogy a doboz keksz, amit Julie kiválasztott, húsz dollárba (közel száz lejbe) kerül. A vidéki lakosság – mivel a bolti ellátmányt sokan nem tudják megfizetni – rendszeresen halászik és vadászik, hogy a mindennapi betevőt előteremtse; a szennyezettség miatt viszont ez az élelemforrás is veszélybe kerül.

A város anyagi helyzetéről árulkodik az intézmények állapota és hiánya: a rendőrség egy régi fogászati rendelőben lett kialakítva, és később azt is megtudjuk, hogy Kayla nagymamája Fairbanks-be volt kénytelen elutazni fogászati kezelésre. A városban tehát igény volna rá, de a lakosság nem keres annyit, hogy egy fogászati rendelőt fenntartsa. A rendőrség infrastrukturális hiányosságairól az is árulkodik, hogy nincs megfelelő szakember a boncolás elvégzéséhez, ezért a holttesteket Anchorage-ba kellene szállítani; illetve megfelelő steril helyszíne sincs a rendőrségnek ahhoz, hogy az őt, egymás hegyén-hátán halálra fagyott kutatót az előírásoknak megfelelő körülmények között kiolvassza, ezért a helyi hokipályát kéri el a tulajdonosoktól. A tulajdonosoktól, akik egyben a Silver Sky Bányász Vállalat tulajdonosai is, tehát a hokipályát – bár közösségi tér, amelyet a város napi szinten használ

közösségi és sporteseményekre – sem az önkormányzat tartja fenn, feltehetőleg szintén a szűk költségvetés miatt.

A bányász vállalat területéhez tartozik egyébként egy nagy területen elterülő jégbarlang-rendszer, amely többek között a TARS alatt is fut, így tudnak földalatti labort működtetni a TARS-nál. Ezen a barlangrendszeren jut be Annie K és a két detektív is, így találják meg a labort, amely egy létrán keresztül a TARS épületébe vezet. Abból, hogy mekkora földterület tartozik a vállalat alá, szintén az látszik, hogy a Silver Sky mennyire kihasználja a környék természeti adottságait, elkobozva azt a közösségtől, hiszen a területükre engedély nélkül tilos a belépés.

Az első epizódban a várost végigpásztázó vágóképek között megjelenik egy bingó kaszinó, amely utalás az 1988-as kaszinó törvényre, amely kimondja, az öslakosok a saját rezervátumukban szerencsejátékhoz kötődő tevékenységet folytathatnak, ha ez a tevékenység nem ütközik az adott állam szabályozásával (Drjenovszky, 2020), és a „befolyó bevételt saját nemzetük gazdasági fejlesztésére, a rezervátumban élők jólétének emelésére, a törzsi öngazgatás és törzsi kormányzati programok fejlesztésére, jótékonysági szervezetek támogatására, egészségügyre, képzésre és egyéb törzsi célokra kell fordítani” (Drjenovszky, 2020: 3). Bár csak néhány másodpercre jelenik meg a képernyőn a bingó kaszinó bejárata, mégis arról tesz bizonyosságot, hogy a készítőik igyekeztek a legapróbb részletekre is odafigyelni.

A lakosság mentális egészségéről árulkodik, hogy számos apró utalást tesznek rá a szereplők: Ennisben szellemek járnak és jelen van valami túlvilági erő, amire mi, földi teremtmények nem ismerünk magyarázatot. Rose (Fiona Shaw) az, aki megtalálja a kutatók holttesteit, mert a férjének szelleme elvezette őt oda, de közben ő az is, aki Navarro-nak megjegyzi: nem szabad összekeverni a misztikus jelenségeket a mentális betegségekkel. Amikor a második epizódban Pete (Finn Bennett) a beszállítót faggatja a történekről, a férfi azt mondja, látott valakit az épületben, de amint a rendőr visszakérdez, a férfi meggondolja magát és tagadja, hogy látott volna bárkit is. Szerinte Ennis jellegéből adódóan olyan hely, ahol az ember dolgokat lát, még ha azok nem is valóságosak. Johnsen és társainak (2012) kutatása szerint mentális zavarokat nem feltétlenül, de inszomniát okozhat a télen beálló hosszan tartó sötétség, így a sorozat ezen eleméről inkább csak annyit állapíthatunk meg, a készítőik inspirálódtak a valóságból, de a sötétség, a túlvilági és a mentális problémák kapcsolatának

kérdésköre inkább a képzelet műve, hogy hatásosabbá tegyék a misztikus elemeket a történetben.

Marginalizált csoportok és etnikumközi viszonyok

Rövid történelmi áttekintés: az inupiatok

A 18. század fordulópontot jelentett a nemzettudat kialakulása szempontjából: a polgárjogok kiterjesztésével egy időben (vagy annak eredményeként) Európában és az Egyesült Államokban változó mértékben, de minden társadalmi rétegben elkezdett megjelenni (Andorka, 2006). Sutton 2021-ben megjelent kötetében azt írja, az utóbbi időben egyre többen vallják magukat őslakos amerikaiaknak, mert újonnan rátaláltak a korábban be nem vallott/nem ismert származásukra, vagy mert megváltozott az őslakos amerikai definíciója (Sutton, 2021). A 2010-es népszámlálás során több mint 5,3 millió amerikai vallotta magát (legalább részben) őslakos amerikaiaknak (Sutton, 2021), míg a 2020-as népszámlálás adatai alapján a teljes amerikai lakosság 0,7%-a, több mint 2,3 millió személy vallotta magát részben vagy teljes mértékben őslakos amerikaiaknak (United States Census Bureau²).

Sok törzs számára viszont nem elegendő, hogy valaki minek vallja magát, valószínűnek tartom, hogy az elmúlt évszázadok alatt átélt elnyomás tapasztalatai kialakítottak egyfajta fenyegetettség érzetet bennük, amely megerősítette a nacionalizmust (Andorka, 2006), ami esetükben így nyilvánul meg. Ahhoz, hogy valakit törzsi tagnak minősítsenek, kérhetik a származás vér alapú „igazolását”: követelmény lehet egy bizonyos százaléknyi vérkvantummal való rendelkezés (egynegyed, egynyolcad stb.), ami igazolja az „indián vért” (Sutton, 2021).

Hogy mi politikailag a legkorrektebb megnevezés, helyenként még mindig enyhén zavaros. Azt tudjuk, hogy az „indián” megnevezés Kolumbusz tévedéséből származik, hiszen azt hitte, Kelet-Indiában szállt partra, ráadásul ez nem natív kifejezés, és nem is használható minden őslakos amerikai népcsoportra: például „az Északi-sarkvidék népei sem biológiaiilag, sem kulturálisan nem indiánok, de ők is amerikai őslakosok” (saját fordítás, Sutton, 2021: 6). Kanadában az első nemzet (first nation) vagy az aboriginal kifejezések is elterjedtek, de sokan közülük inkább azt preferálják, ha a saját nemzetük nevén szólítják őket (Sutton,

² A 2020-as népszámlálási adatok forrása: United States Census Bureau: P9 | HISPANIC OR LATINO, AND NOT HISPANIC OR LATINO BY RACE. Link: <https://data.census.gov/table/DECENNIALDHC2020.P9?q=Race%20and%20Ethnicity&g=010XX00US>

2021), ezért a tanulmány során igyekszem én is eszerint eljárni. A népcsoport nevének magyarra fordítása viszont feladta a leckét. Az „inuk” jelenti az egyént, az „inuit” az embereket, míg az „inupiaq” vagy „inupiat” szó használatos akkor, ha a nemzetiségre utalunk, vagy valamit a népcsoportra jellemzőnek titulálunk (pl. inupiat nyelv). A magyar szakirodalomban nem találtam példát a megnevezésükre, az egyszerűség és követhetőség szempontjaira támaszkodva az „inupiat” megnevezés mellett döntöttem.

Társadalmi szerveződés

Az amerikai őslakos törzsek Drjenovszky megfogalmazásában „a legszegényebb és legalacsonyabban képzett társadalmi csoportját alkotják az amerikai társadalomnak. Ez a többségi társadalomhoz képest alacsonyabb munkaerőpiaci részvétellel, magas munkanélküliséggel párosul, melyhez alacsonyabb jövedelem és képzettségi szint kapcsolódik” (Drjenovszky, 2019: 1). Társadalmuk legkisebb politikai egysége a banda, amely jellemzően vadászból és gyűjtögetésből élő családok kis csoportját takarja. Gyakori a törzs kifejezés használata, de ez egy bizonyos antropológiai jelentést hordoz, amely nem minden csoportra vonatkozik. Használható a nemzet kifejezés, de ez olyan szervezettséget és politikai autonómiát feltételezhet, amely nem minden csoportra igaz.

Az elszigeteltség az alaszakai közösségek számára felerősíti az összetartozás érzését, nagyon fontos támasz számukra a család, a rokonság, a szomszédság (Glenn, 2024). Az inupiatoké matriarchális társadalomnak tűnik. A podcaster nagynénik hálózatának (aunties’ network) hívja azt a női közösséget, akik aktívan fenntartják a helyi kis közösségekben a kapcsolatot, általuk folyamatos a tapasztalatcsere és a segítségnyújtás a családok között. Ők azok, akik mindenről tudnak, szinte a közösség detektíveinek is nevezhetők, átlátnak mindent, ismernek mindenkit, ők adják tovább a közösségi tudást, akár még azt is mondhatjuk, hogy ők az élő történelme ezeknek a közösségeknek. Ahogy az előző fejezetben láthattuk, Ennist is valójában egy ilyen asszonyközösség vezetője és tartja kontroll alatt a háttérből (a rendezőnő őket csak úgy emlegeti, hogy the Justice Ladies, vagyis az Igazságosztó hölgyek), a laikus szem számára észrevétlenül. Hiszen csak a sorozat legvégén derül ki, hogy takarító személyzetként, alacsonyán fizetett és lenézett feladatkörökben dolgozó alkalmazottként senki sem figyel rájuk, így észrevétlenül bejuthatnak ahova csak szeretnének – hozzáférésük van a rendőrségen a jelentésekhez, a laborban a kutatási eredményekhez és így tovább –, így ők oldották meg könnyűszerrel Annie K. ügyét, és ők végeztek a kutatókkal is. Nagyon szépen utal a sorozat ennek az asszonyközösségnek a valóságban is létező erejére és

fontosságára a közösség életét tekintve. Sutton (2021) megjegyzi, az észak-amerikai őslakos nők alulreprezentáltak a néprajzi feljegyzésekben; egyes érvelések szerint, mint írja, előfordulhat, hogy a patriarchális társadalmakból érkező gyarmatosítók egy része (hogy tudatosan vagy sem, nem tudni) elhallgatták az őslakos közösségekben a nők által betöltött fontos szerepekről szóló információkat. Sutton (2021) jó példaként felhossa az irokézeket, akik esetében a férfiaknak volt nyíltan politikai hatalma, valójában a nők irányították a politikai folyamatokat a háttérből a férfiakon keresztül. Bár nem nevezi meg az adott törzseket, de azt írja, egyes észak-amerikai őslakos társadalmakban „a nők voltak a földbirtokosok, és jelentős hatalmat gyakoroltak; sok másban a nők vezették az elsődleges társadalmi egységeket, és a társadalmuk számos aspektusát ellenőrizték” (Sutton, 2021: 12).

Az őslakosok társadalmi helyzetére pozitív hatást gyakorló első mozzanat 1924-ben történt: szavazati jogot és amerikai állampolgárságot kaptak; ezt követte az 1934-es Indián Újjászervezési Törvény (Indian Reorganization Act), amelynek köszönhetően a törzsek „visszakapták” az önrendelkezés jogát, és visszatérhettek a történelem során saját maguk számára kialakított törvénykezési formákhoz. Önálló közigazgatási egységként saját törvénykezést, törzsi alkotmányt, bíróságot és kormányt alapíthattak, helyenként ez területi és gazdasági autonómiát is biztosított számukra, amely adómentességgel párosult (Drjenovszky, 2019).

Érdekes és a TDNC szempontjából is releváns történelmi mozzanat az 1944-es olajszennyezés esete. A második világháború okozta kőolajhiány vitte az amerikai haditengerészetet az Alaszka északi partjainál fekvő Naval Petroleum Reserve-hez. A CULA-expedíciónak elnevezett művelet szerint a haditengerészet kb. 400 tengerészgyalogossal építtetett volna táborn az Északi-sarkvidéken, hogy olaj után kutassanak a területen, csak hogy nem voltak felkészülve az észak-alaszkai időjárási körülményekre. Az odaküldött hajók zátonyra futottak Utqiagviktól (akkori nevén Barrow) délkeletre, és hogy könnyítsenek a hajókon, hogy kiszabadulhassanak, „körülbelül 25 000 gallon [94 m³] olajat öntöttek szándékosan a Beaufort-tengerbe e művelet során. A hideg sarkvidéki vízben az olaj több centiméter vastagságú masszát képezett a víz tetején” (Perkins, 2014: 201). A tengerbe öntött fűtőolaj miatt a helyi inupiatok megélhetése került veszélybe: értelemszerűen a tengeri élővilágban olyan szintű károkat okozott az olaj, hogy le kellett mondaniuk bizonyos mértékben a vadászatról és halászátról – ha nem is önszántukból, akkor az állatvilág húzódott arrébb a környékről a saját bőrét mentve. Egy Perkins (2014) által bemutatott beszámoló szerint az Utqiagvik és az Elson-lagúna környékén élő családok a télre való felkészülés

részeként ősszel kisebb bálnákra vadásztak, az olajszennyezés miatt viszont négy évig a bálnák a megszokottól eltérően elkerülték a vidéket. A beszámoló szerint négy évbe tellett, amíg a természet feldolgozta a szennyeződés maradványait, és visszatérhettek az ott élő közösségek a megszokott vadászati-halászati gyakorlataikhoz. A legénység felkészületlenségéről az egyik hajókapitány feljegyzései tanúskodnak, aki leírja, mi mindent tanultak az inupiatoktól az expedíció alatt az időjárásnak megfelelő ruházat, felszerelés és élelem kapcsán, hiszen a hajók fennakadását látva a helybéliek segítettek nekik partraszállni, menedéket, élelmet biztosítottak a tengerészeknek. Bár a művelet célja egyértelműen nem az élővilág beszennyezése és az ott élő törzseknek való károkozás volt, és megkérdőjelezhető, hogy a haditengerészek mennyire voltak tudatában egyáltalán akkoriban, hogy milyen környezetkárosító hatása lesz a cselekedeteiknek, ettől még a helyi őslakosok körében sokakban keserű szájíz hagyott a történet, és közelebb visz minket ahhoz, hogy megértsük a ma is fennálló konfliktusokat a természeti kincsek kitermelését illetően; a TDNC-ben ezeknek a konfliktusoknak a megtestesítője a bánya, amely a mindennapi tevékenységével egyre nagyobb károkat okoz a lakosságnak.

Visszatérve Alaszka történelmi kitekintőjéhez: 1959-ben nyilvánították Alaszkát Amerika 49. államává, ez az őslakosok szempontjából a hagyomány szerinti igazságszolgáltatásra vonatkozó autonómia megszűnését eredményezte (Glenn, 2024), érthető módon felháborodást és folyamatos konfliktusokat okozva a jogfosztottak részéről. López (Glenn, 2024) az alaszakai kutatómunkáról szóló beszámolója során elmeséli, a helyiekkel való beszélgetések során többször felmerülő gondolat volt, hogy amikor valaki az alaszakai őslakosok földjére lép, mindig kell neki valami, amit elvesz – legyen az arany, érc, kőolaj, földgáz vagy egyéb természeti erőforrás –, de ezek az entitások sosem dolgoznak azon, hogy valamit vissza is adjanak cserébe (például valahogyan segíteni a természetet a regenerálódásban), ami komoly tehetetlenség és csalódottság érzést eredményez. A nagy nemzeti kudarcok, mint az ismételten előforduló jogfosztottság, az élőhely erőforrásainak kizsákmányolása megjelenhet generációkon átívelő, nemzeti tragédiaként az őslakosok esetében, „a védekező nemzettudat könnyen átsap agresszív nacionalizmusba” (Andorka, 2006: 376).

Hitrendszer

Egyetlen óriási kötet sem volna elég mindent leírni egy népcsoport hitrendszeréről, ez igaz az inupiatokról is. Ebben a tanulmányban csupán a legfontosabb elemeket sorakoztatom fel, amelyek segítenek a sorozat különböző mozzanatainak értelmezésében.

Az inupiat vallás feltehetően polidémonista és fetisizta szemléletű, mivel magában hordozza ezeknek a jellegzetességeit. Részben polidémonizmus jellegű, mert úgy tartja, mindennek lelke van, és része a természetimádás; például vannak rituálék, amikkel a vadászat és halászat során közel maradnak lelkileg a természethez; pl. a főka amit levadásznak, a koponyától a gerinc mentén vágják fel, hogy a lelke felszabaduljon, és majd idővel visszatérjen hozzájuk egy másik főka testében (Glenn, 2024). Ugyanakkor a fetisizmus jegyei is megtalálhatók, hiszen hisznek az őket védelmező totemállatban (spirit animal), illetve vannak szertartásaik a fiatalok beavatására, mint például az inupiat nők esetében az arctetoválások elkészítése. A törzsben a sámán testesíti meg a nagytudású bölcsét, a spirituális vezetőt, a gyógyítót és természetesen a sámán volt az ismerője azoknak a szertartásoknak is, amelyekkel kapcsolatot próbáltak teremteni a lelkekkel. Például halál után a sámán próbált segíteni a léleknek megtalálni a helyét. Az inupiatok nagyon babonások, például úgy tartják, ha valamire szó szerint rosszul lépsz, az átvitt értelemben eltéríthet vagy félrevezethet a jó útról (Glenn, 2024)

Mint a legtöbb törzsi kultúrában, az inupiatoknál is a történetmesélés, a dal és a tánc az, ami által közvetítik egymásnak a tudást, a spirituális történeteket, tanításokat. Mint minden népnek, az inupiatoknak is vannak történeteik különféle óriásokról, szörnyekről, amik elragadnak, ha túl messze kerülsz el otthonról, vagy amik a rosszkodó gyerekeket lopják el és viszik magukkal a tengerbe. És mint minden kultúrában, vannak hőseik, tragikus történeteik is; ezek által a mítoszok és legendák által mind morális értékeket, tanításokat adnak át egymásnak.

Az HBO-podcast-ban Glenn (2024) Sedna történetét meséli el, aki a tenger és a tengeri élővilág istennője. A történet szerint Sednát az apja vízbe fojtotta, amikor a lány visszautasította, hogy hozzámenjen egy férfihez a faluból; az apja ezért kilökte a kajakból, és amikor a lány próbált visszakapaszkodni, levágta az ujjait, így a lány a mélybe süllyedt, az ujjai pedig fókák, bálnák és rozmárok alakját vették fel. A sámánok egy lélek feláldozásával próbáltak kedvezni Sednának, amely lelket azért küldték, hogy megfésülje Sedna haját, ezáltal a kegyeibe férkőzve, hogy ne tartsa vissza a tenger állatait, és ellássa a közösséget a szükséges élelemmel (hallal, fókával stb.). Az inupiat nők még napjainkban is vonalakat

tetováltatnak az ujjaikra Sedna tiszteletére. A podcaster szerint minden mesének több olvasata lehet, de számára Sedna történetének a tanulsága az, hogy mindig tartsuk tiszteletben és kicsit tartsunk is attól, amit nem tudunk kontrollálni, hiszen nem az ember kontrollálja a természetet, hanem kölcsönhatásban kell élnie vele. Emellett az inupiat nők önállóságáról és erejéről tanít a történet: ne becsüljük alá őket, mert ha mégis, a lelkük halál után „besötétedik”, tehát gonosz lesz, és árthat nekünk, ha úgy tartja kedve, mint Sedna, ha mégsem engedi a vadászoknak a vadászatot-halászatot, hiszen a lelkek sosem hagynak el minket – tartja a legenda (Glenn, 2024).

Egy másik történetet említ még a műsorvezető, amely a „kisemberekről” szól (Little People): ha valaki – főleg kisgyerekként – egyedül indul útnak, el fogják őt rabolni a kisemberek, ezért az inupiatoknak sosem szabad egyedül járniuk a világban. Össze kell tehát fogniuk, mert a közösségben rejlik az erő. Emellett megemlíti, hogy az északi fényről és egy tízlábú jegesmedvéről is vannak történeteik (Glenn, 2024), de ezek a sorozat szempontjából nem kiemelkedően fontosak, ezért ezekre nem térek ki a tanulmányban.

A natív amerikaiak médiareprezentációja

Ahogy az előző fejezetben említettem, a médiareprezentáció elképesztően fontos az egyén identitásának alakulása szempontjából. Amikor az HBO-podcast-ban Kali Reis, a sorozat egyik főszereplője először megjelenik, kifejezi örömét azzal kapcsolatban, hogy végre nem egy alkoholista, egy drogfüggő vagy egy bántalmazott nő képében van reprezentálva a natív közösség a képernyőn, hanem számos arc, számos történet kerül feldolgozásra – erős történetek, komplex és emberi karakterek részvételével.

„Nem sokkal azután, hogy Kolumbusz partra szállt az Újvilágban, az európaiak két alapvető képet alakítottak ki az indiánokról: a jó, nemes vadembert és a gonosz, vérszomjas vadembert” – írja Sutton (2021: 16). Az őslakos amerikaiakról kialakult erőszakos, vérszomjas vadember képe többek között a gyarmatosítókkal a földért folytatott harcok, de a skalpolás, a kínzás és a fejvadászat gyakorlatai szintén ezt erősítették „annak ellenére, hogy az akkori európaiak pontosan ugyanezeket a dolgokat csinálták” (Sutton, 2021: 16).

A későbbiekben a western-filmek és egyéb sajtótermékek is ugyanezt a vérszomjas vadember képet táplálták (Sutton, 2021). Emiatt az őslakos amerikaiaknak régóta sérelmük, ahogyan ők a médiában meg vannak jelenítve, mert a generációkon keresztül átértelt tragédiák ellenére ők nem érzik magukat áldozatoknak, a mindennapi életük több ennél, de a média ferde képet

mutat a közösségükről (Glenn, 2024). Az áldozathibáztatás hátterében az a vágyunk áll, hogy a világot „igazságos helyként szemlélhessük”, ezért amikor valakivel igazságtalannak tűnő dolog történik, rögtön arra gondolunk, biztosan tett valamit, amivel kiérdemelte a sorsát – például biztosan van alapja annak, hogy az őslakos amerikaiakat többnyire csak egyféleképpen látta a többségi társadalom. Ezért a kisebbségi csoport, akit atrocitás ér, szigorúbb szabályokat kellene kövessen és olyan előírásokhoz kellene alkalmazkodjon, amelyekhez amúgy a többségi társadalomnak nem, csak azért, hogy elkerülje a sérelmeket (Aronson, 2004). „Lekicsinyeljük azt a személyt, akit mi magunk tettünk áldozattá” – írja Aronson (2004: 314). Valószínűleg ez a lesajnáló álláspont az, amiért a sajtóban olyan anyagok jelenhetnek meg, amelyek negatív fényben mutatnak be közösségeket. „A faji vagy szexuális kisebbségek ritkaságba menő és nem realisztikus ábrázolása félrevezető és káros lehet, mivel azt az illúziót kelti, hogy ezek az emberek társadalmunk olyan tagjai, akiket nem érdemes figyelembe venni – olyan emberek, akikkel nem történnek igazi kalandok, akiknek nincsenek mindennapi gondjaik vagy emberi érzelmeik” (Aronson, 2004: 326). Úgy látom, valami hasonlót élhetnek át az inupiatok is.

Az emberek befolyásolhatósága kapcsán Aronson (2004) azt írja, amikor azt vizsgálták, hogy a nők vagy a férfiak befolyásolhatóbbak-e egy-egy téma kapcsán, valójában arra jöttek rá, hogy ez nem nem kérdése, hanem azé, hogy kinek van kevesebb tudása az adott témáról. Eszerint ha a média téves képet fest egy kisebbségről – az előítéleteknek teret engedve, ismeretek hiányában, alapos kutatómunka nélkül, a másik felet meg nem szólaltatva –, egy olyan csoportról, akiről a többségi társadalomnak vajmi kevés tudása van, akkor pofon egyszerű lesz a felé terelni a diskurzust és úgy alakítani a fogyasztó véleményét az adott csoportról, amerre a készítőnek szándéka irányítja. „Ha sokszor látunk valamit, akkor – egy rejtettebb szinten – hajlamosak leszünk elhinni vagy elfogadni azt, hacsak nincsenek vele szembeállítható erős ellenérveink. Egyébként is nagyon nehéz olyasmiről beszélnünk, ami nem jelenik meg a nyilvánosság előtt” (Giddens, 2008: 327); ugyanez érvényes az őslakos amerikaiakra is, csupán azzal a torz képpel maradunk, amit a hanyag újságírás elénk tár, miszerint önsajnáló, sérült, drogfüggő, alkoholista, erőszakos és öngyilkossági hajlammal rendelkező emberekről van szó. Pedig nyilvánvalóan ez erős túlzás. Ezért veszélyes, ha például az újságíró úgy ír cikket egy kisebbségi csoportról, hogy nem is tagja, és nem is végzi el a szükséges kutatómunkát, amelyet egyébként a sajtóetika megkövetelne tőle. Sokszor az elmúláshoz, a károkhoz, a gyengeséghez kapcsolódó negatív kifejezésekkel jellemzik a natív közösségeket a mainstream sajtóban, és úgy ábrázolva, mint egy kihalásra kárhóztatott

közösség, de ők valójában nem így élik meg a mindennapjaikat (Glenn, 2024). Ezzel körbe is értünk ahhoz a ponthoz, hogy miért elégedetlenek az őslakosok a róluk alkotott képpel, miért érzik azt tévesnek, és adott esetben miért kerülnek el vagy utasítják vissza az újságírókat.

2020-ban a podcaster, Alice Qannik Glenn és Jenna Kunze újságíró Utqiagvikba utaztak az Alaska Natives on the Front Line³ című projekt keretében, hogy a helyiekkel a klímaváltozás hatásairól beszélgessenek, mivel Alaszka a globális átlaghoz képest kétszer gyorsabban melegszik. Ezért a partvidék mentén élő közösségek számára nemcsak a vadászat-halászat gyakorlatai változtak meg, hanem a közlekedés is kihívásokat rejt magában. Az interjúk során azt a választ kapták a helyi lakosságtól, hogy az emberek, a közösségek adaptálódnak és nem ijednek meg a klímaváltozástól. Az inupiat történet az adaptációkészségre épül, ők így érzik, mindig is alkalmazkodtak ahhoz, ami éppen volt, továbbra is így lesz (Glenn, 2024).

Egy másik konklúziója a két médiamunkás interjúinak, hogy sokan szembesülnek közülük belső konfliktusokkal a klímaváltozás kapcsán. Feltevődik a kérdés, hogy ha támogatják a technológia fejlődését, akkor a vásárlásukkal azokat a cégeket is támogatják-e, akik nagy károkat okoznak a klímaváltozás kapcsán – ez is egy olyan téma, amely bomlasztja a közösséget, pedig a helyzet sosem csak fekete vagy csak fehér. Hiszen van olyan, aki használja a technológiai adottságokat ahhoz, hogy könnyebben végezze a hagyományokra épülő mindennapi tevékenységeket, például GPS-szel mennek el vadászni (Glenn, 2024). A sorozatban megjelenő bánya körüli dilemma is hasonló ehhez: tartsuk meg a város egyetlen jelentős bevételi forrását, és tűrjük, hogy tönkreteszi a környezetünket, vagy zárjuk be, szembenézve a tömeges munkanélküliséggel és minden olyan kárral, amit ez maga után vonz?

A sztori során megjelenő etnikumközi konfliktusok

Jelen fejezetben azokat a mozzanatokat, történeteket fogom áttekinteni, amelyek az inupiatok vagy általában az amerikai őslakosok történelmére, kultúrájára vagy akár napjainkban is megjelenő etnikumközi konfliktusforrásokra tesz utalást.

Hagyományőrzés

Az első epizódban amikor a TARS területén elindul a nyomozás, és Danvers (Jodie Foster) megtalálja Annie K. nyelvét, laboreredmények nélkül is sejti, hogy az övé. A nyelven

³ Pulitzer Center: Alaska Natives on the Front Line. Link: <https://pulitzercenter.org/projects/alaska-natives-front-line>

található apró vágások repetitív tevékenységre utalnak, mint amikor valaki rendszeresen megnyalja a cérnát a halászháló szövése során, és minthogy a halászati-vadászati felszerelések karbantartása a nők feladata, egyértelművé vált, ez a nyelv egy inupiat nőé volt.

Mint az előző fejezetben említettem, az inupiatok hitének fontos eleme a szellemvilág, amelyre Danvers többször is cinikusan reagál, Navarro (Kali Reis) pedig a legtöbbször lecsapja egy-egy megjegyzéssel Danvers érzéketlenségét. A néző számára is kellemetlenné váló „poénok” között megjelenik a szellemállat (spirit animal), az embert kísérő, védelmező túlvilági entitás. Egy másik, szintén az inupiatok spiritualitását lekicsinylő, támadó megnyilvánulása Danversnek, amikor Navarro a kérdésére válaszolva azt mondja, szabadidejében imádkozni szokott, kineveti őt és „voodoo, E.T., kozmikus csumpalumpa baromságnak” nevezi a szellemekben és a megmagyarázhatatlan eseményekben, csodákban való hitet. Danvers a holtakról szóló beszélgetésük kapcsán kiborul, és arról beszél, hogy amint valaki meghal, meg is szűnik létezni, nem tér vissza a lelke, és hogy a világon csak mi, emberek vagyunk, nem létezik más entitás. Az utolsó epizódban amikor Navarro arról beszél, hogy meggyőződése, hogy létezik szellemvilág, és Danvers elhunyt kisfiával is volt már látomása, a Danversből feltörő anyai ösztönök és a kisfia elvesztésének fájdalma nagyon erős indulatokat vált ki. Később – feltehetően a fáradtságtól, alultápláltságtól és a sötétben megtévesztő árnyaktól, de ezzel a sorozat szépen játszik, így akár azt is mondhatnánk, hogy valóban spirituális élmény volt – a hóviharba kimenve a jégen Danversnek is látomása lesz a kisfiáról, a jeget feltörve a tengerbe esik, ahonnan Navarro húzza ki őt. A halálközeli élmény miatt végül megváltozik az álláspontja a spiritualitást illetően, nem élcelődik többet rajta.

Az arctetoválásoknak számos törzsi kultúrában mély jelentése van, a sorozat alapján az állra húzott függőleges vonalak az inupiat nők esetében az érettség, a lányból nővé válás szimbóluma. Amikor Kalik (Doreen Simmonds), az idős inupiat asszony elkezd felrajzolni markerrel Leah (Isabella Star LaBlanc) állára a vonalakat, hogy Leah kipróbálhassa, milyen érzés, és ezáltal is közelebb kerüljön a gyökereihez, Danvers mint a mostohaanyja ráparancsol, hogy azonnal mossa le, Kalira pedig ráförmed, hogy ne „firkáljon” a lánya arcára. Kalik unokája, Kayla (Anna Lambe) közbelép, racionálisan próbálja megközelíteni a helyzetet, és megakadályozni a konfliktus eszkalálódását magyarázva, hogy érthető, hogy Leah 17 évesen szeretné megismerni a származását és próbálja megérteni a hagyományait, Danvers hajthatatlan, mert ő a veszélyt látja mindenben, ami őslakos. Félti a mostohalányát, mert Annie K.-re asszociál: a fiatal inupiat nőre, akit (az akkori tudomásuk szerint) származása és a hagyományai melletti kiállása miatt öltek meg. Leah kamaszlányhoz illően

természetesen nem engedelmeskedik, mígnem egy másik epizódban Danvers azt gondolva, hogy ezzel megvédheti a lányát, ő maga rángatja be a fürdőszobába Leah-t, hogy rákényszerítse, mossa le a marker nyomait az arcáról. Ebben a jelenetben nemcsak egy anya-lánya konfliktushelyzetet látunk, hanem végignézzük, hogy szimbolikusan elveszik valakitől a hagyományai megéléséhez való jogot is, sőt, rákényszerítik, hogy saját maga mossa le/mondjon le róla, reprezentálva azokat a kegyetlenségeket, amiken a kolonizáció következtében az amerikai őslakosok keresztül mentek az elmúlt évszázadokban.

Navarro (Kali Reis) számára az egyik belső konfliktusforrás, hogy az édesanyja meghalt, mielőtt elmondta volna neki az inupiat nevét. Ezért úgy érzi, mintha egy darabka hiányozna a személyéből, és ez az egyik ok, amiért nem érzi magát a natív közösség tagjának (a másik a foglalkozásából eredő, felé mutatott bizonytalanság az őslakosok részéről). Amikor Navarro és Danvers (Jodie Foster) egy félrehúzó kolóniához mennek kifaggatni egy volt TARS-alkalmazottat, Oliver Tagaq-ot (Lance Karmner), a férfi nem fogadja őket szívesen. Amikor a két nyomozó belép Tagaq házába, rákérdez Navarro inupiat nevére, aki értelemszerűen nem tud rá válaszolni, kikerüli a kérdést. A férfi ezt úgy értelmezi, hogy Navarro nemcsak a foglalkozása által „állt át” az ellenkező táborba, hanem megtagadja a származását is. Ezért a korábbi figyelmeztetése, miszerint ősi inupiat területen vannak, fenyegetésbe fordul át, és a detektívek kénytelenek elhagyni a törzs falvát. Az ősi terület, amit Tagaq említ, az 1934-es Indián Újjászervezési Törvényre utalhat, amely értelmében a törzs határozza meg a saját szabályrendszerét annak érdekében, hogy fenntartsák a békét a közösségben, és megelőzzék az erőszakot, a bűnözést. A hagyományaikra támaszkodva próbálták visszaintegrálni a bűncselekményben tetten ért személyeket a közösségbe, ha ez nem sikerült, elűzték vagy megölték őket (Glenn, 2024).

Az utolsó epizód végére Navarro inupiat nevének konfliktusa feloldódik: egy újabb látomásban az édesanyja elmondja, Siqinnaatchiaq az. Amikor Navarro és Danvers az Igazságosztó hölgyeket meglátogatják, hogy kiderítsék az igazat, az ajtót nyitó asszony, Bee (L'Xeis Diane Benson) arckifejezése és testtartása teljesen megváltozik, amikor Navarro a bemutatkozása során az inupiat nevét is elmondja. A detektív kérdésére válaszolva Bee lefordítja a nevet: a Siqinnaatchiaq annyit tesz, Nap a hosszú sötétség után. Valószínűnek tartom, hogy ha ekkor még nem tudta volna Navarro az inupiat nevét, Tagaq-hoz hasonlóan Bee és a többi asszony sem állt volna velük szóba. Így viszont már hajlandóak voltak befogadni őt maguk közé.

Rasszista támadások

Annie K. halála több jelentéssel bír, sokrétű szimbólum. Egyrészt ahogy az imént említettem, az őslakos amerikaiak ellen elkövetett jogfosztásokat, másrészt a rasszista indítékú bűncselekményeket szimbolizálja. Az igazságszolgáltatás általában nem segíti, nem támogatja az etnikai kisebbségeket annak ellenére, hogy éppen ezek a csoportok nagyobb valószínűséggel válnak bűncselekmények áldozatává, mint a fehérek, ezért épp hogy a rendszernek jobban kellene védenie őket, ez ugyanúgy igaz a rendőrségre és a bíróságra is (Giddens, 2008). A sorozatban a kutatók Annie K-t elsősorban hirtelen felindulásból és dühből támadták meg: megsemmisítette azt sokéves kutatási eredményeket. De a gyilkosság brutalitása (32 szúrás, ütésnyomok az arcon és a test többi részén) rejtett rasszizmusra utal, ami akkor mutatkozik meg leginkább, amikor könnyen lehet racionalizálni a helyzetet, és ezzel kibújni a rasszizmus vádjá alól (Aronson, 2004).

A rasszizmus egy másik nagyon erőteljes megnyilvánulása a holttest megcsonkítása volt. A sorozat erre már nem ad választ, a néző fantáziájára bízva, hogy ki és miért tette. A saját elméletem szerint Hank Prior (John Hawks), a rendőr vághatta ki a nő nyelvét, aki a TARS-laborból a falu szélére vitte Annie K. holttestét. A beszélt nyelv nemcsak kommunikációs készséget jelent, hanem a csoportidentitáshoz is hozzátesz, és az ideológia és a társadalmi struktúra szerveződésének alapját képezi; az őslakosok nyelvének eltűnése az általuk birtokolt és vallott tudás, filozófia, világnézet és számos más kulturális aspektus elvesztését eredményezi (Sutton, 2021). Elképzelhető, hogy mivel az inupiatok kultúrájának, tudásának átadása történetmesélésre épül, Annie K. nyelvének kivágása szintén a kultúrától való erőszakos megfosztást jelképezte. Szerintem, bár konkrét jelét nem adja a cselekmény során, de Hank szemében az inupiatok értéktelenek, sőt, nem is emberek, ezért – ahogy Aronson is fogalmaz (2004) – felhatalmazva és közben erkölcsösnek érezte magát, amikor megfosztotta a testet annak egy részétől. „Az önigazolás aktusa arra szolgál, hogy fokozza a brutalitást” (Aronson, 2004: 329).

Roger Graef 1989-es angliai kutatása szerint a rendőrök gyakran használtak sztereotípiákat és rasszista töltetű gyalázkodó kifejezéseket, amikor az etnikai kisebbségekről beszéltek. Ezért a rasszista indítékból megtámadott áldozatok csupán egynegyede fordult a hivatalos igazságszolgáltatáshoz segítségért, és még ezen személyeknek is csupán töredéke mondta azt, hogy elégedett volt a rendőrök bánásmódjával és azzal, ahogyan a panaszát kezelték (Giddens, 2008). Ugyanez feltételezhető az amerikai rendfenntartó egységekről is, ezért teljes

mértékben érthető, hogy az inupiat asszonyok miért nem is gondoltak rá, hogy a rendőrséghez forduljanak, amikor összeállt a kép a fejükben Annie K. meggyilkolása kapcsán, és miért vették a kezükbe az igazságszolgáltatás feladatát.

Van viszont még egy rétege Annie K. meggyilkolásának: az alaszakaiak, és főként az őslakosok számtalanszor tapasztalták már, hogy az igazságszolgáltatás így vagy úgy cserben hagyja őket. Az HBO-podcast több nagyon fontos kezdeményezést is bemutat, amelyek arra hivatottak, hogy segítséget nyújtsanak az elszigetelt közösségeknek, és felhívják a figyelmet a hiányosságokra, problémákra. A Falusi Közbiztonsági Tisztek Osztálya (Village Public Safety Officer Division⁴) számos területen kap kiképzést: tűzoltás, elsősegélynyújtás, mentés és bűnügyek kezelése is, annak érdekében, hogy a nagyon félreeső, nehezebben megközelíthető falvakban is azonnali segítséget kapjon a lakosság.

Egy másik említett kezdeményezés célja, hogy felmutassa a rendszer hiányosságait és hibáit, és cselekvésre sarkallja a hatóságokat. Többek között a kormányzati szervek gyerekként tekintenek az őslakosokra, akik képtelenek a döntéshozatalra. „Ehhez az etnocentrikus, sőt rasszista (Robertson 2015) nézethez párosul az az általános nyugati meggyőződés, hogy az őslakosok gondolkodása és tudománya alacsonyabb rendű” (Sutton, 2021: 18). Erre jó példa a második epizódból a kihallgatások jelenete. Bee (L'Xeis Diane Benson), a halfeldolgozóban és a TARS-nál takarítónőként dolgozó inupiat asszony Navarronak azt válaszolja, sosem szóltak hozzá és a többi takarítónőhöz sem a kutatók, mert ők „csak a takarítónők” voltak. Egy másik asszony azt mondja, az egyik kutató rákiabált, amikor ő takarítás közben arrébb mozdította az asztalon heverő jegyzeteket. A tudósok tehát úgy tekintettek rájuk, mint valamilyen alsóbbrendű, primitív asszonyokra, akik csak arra jók, hogy feltakarítsanak utánuk, mert nem képesek felfogni azt a magasröptű szellemi tevékenységet, amit ők végeznek a kutatólaborban.

A sorozatban Navarro (Kali Reis) rávilágít az egyik párbeszéd során, ő volt az első, aki a helyszínre érkezett, amikor Annie K-t megtalálták, szerinte érezhető volt a gyűlölet, amikor a holttestre nézett. A boncolás során megállapították, hogy a halál beállta után is belerúgtak még a nőbe, majd azzal zárja Navarro a mondatát, hogy egy fehér lánnyal nem történt volna ilyen. A ProPublica oknyomozó újság egyik projektje, a Lawless Project éppen arról szól, hogy olyan bűnügyi eseteket – legyen az eltűnés, gyilkosság vagy szexuális abúzus –

⁴ Alaska Department of Public Safety: Village Public Safety Officer Division. Link <https://dps.alaska.gov/ast/vpsa/home>

sorakoztat fel és igyekszik utánajárni, amelyekkel nem foglalkoznak a hatóságok. Kyle Hopkins újságíró foglalkozik ezekkel az esetekkel, többek között ő gyűjti az eseteket a projekt hivatalos honlapján⁵. A podcast-ban (Glenn, 2024) elmondja, a lakosság hiába tesz feljelentést vagy bejelentést, a rendőrség részéről tétlenséget és érdektelenséget tapasztaltak újra és újra, ezért nagyon sok alaszakai már nem bízik meg bennük.

„Nőügyek”

Hiába tudja a lakosság, hogy probléma van, ha adatok hiányában nem tud mire hivatkozni a hatóságok előtt. Charlene Apok nevéhez fűződik a Data for Indigenous Justice kezdeményezés. A projekt innen indult, hogy az állam nem követte nyomon és nem vezette azoknak a natívoknak a listáját, akiket meggyilkoltak vagy eltűntek, így 2018-ban a közösség elkezdte megosztani az eltűnések vagy halálesetek történeteit egymással, és ezeket adatbázisba foglalták, 2020-ban a hatóságok asztalára is tették, hogy szembesítsék őket a mulasztásokkal és a közönnyel, amivel az őslakosok felé fordul a rendszer. Az adatbázis alapján Apok elmondja, az áldozatok javarészt lányok és nők (Glenn, 2024). Azt látják, hogy a legtöbb erőszakos cselekmény gyökere még mindig a kolonizációra vezethető vissza, és nemcsak Alaszkában, hanem Kanadában is ugyanezt tapasztalják. A sorozat színésznői közül, akiknek a karakterei tagjai az „Igazságosztó hölgyeknek”, személyes tapasztalataikról mesélnek a témával kapcsolatban. Egyikük elmondja, nagyon szigorú szabályokat vezetett be a lányai védelme érdekében, mert túl gyakran érezte, hogy eltűnnek a körülötte élő barátok, rokonok, ismerősök, közülük néhányan akár nyomtalanul, mások gyilkosság áldozataként kerülnek elő. Az MMIWG-mozgalom (Missing and Murdered Indigenous Women and Girls, Eltűnt és meggyilkolt őslakos nők és lányok) erre a határokon átvívelő problémára hivatott felhívni a figyelmet. Különösebb hivatkozások nélkül is tudja az olvasó: az egyik leggyakoribb reakció, amikor a sajtóban egy nő ellen elkövetett bűncselekményről hallunk, az a „minek ment oda” kezdetű mondat, ami iskolapéldája az Aronson (2004) által leírt, előző fejezetekben említett áldozathibáztatásnak.

Az inupiatok társadalmi szerveződéséről szóló alfejezetben kifejtettem, mennyire fontos szerepe van a társadalomban az asszonyok közösségének. Több jelenet is utal arra, hogy ezek a nők mennyire erős karakterek, akik maguk irányítják a sorsukat, és összetartanak. Az első epizódban amikor Blair Hartman-t (Kathryn Wilder) megüti a volt barátja, Bee (L'Xeis Diane Benson) leüti az erőszaktevőt egy fém vödörrel, megvédve Blair-t egy újabb ütéstől. A

⁵ ProPublica: Lawless. Link: <https://www.propublica.org/series/lawless>

harmadik epizódban Danvers (Jodie Foster) átmegy Leah-ért (Isabella Star LaBlanc) Kayla-ék (Anna Lambe) házához, ahol az asszonyok összeültek közösen meggyászolni az egyikük holtan született kisfiát. A hatodik epizódban, amikor Bee elmeséli, hogyan hagyták kint a kutatókat a jégen halálra fagyni, az inupiat asszonyok rendre beülnek mögé a konyhába – szó szerint és átvitt értelemben is összezárnak, hogy a két, velük szemben ülő detektív az asztal túloldaláról értse, itt nem egy személlyel, hanem egy összetartó női közösséggel állnak szemben.

Szintén az asszonyok összetartására és közös hagyományőrzésére utaló szál a harmadik epizód nyitójelenete: Navarro le akarja tartóztatni Annie K-t a bánya ellen elkövetett garázdaság miatt, de közben egy szülészetre talál rá. Annie K. bába volt, ő tartotta fenn ezt a szülészetet, amely mint megtudjuk, az utolsó a régióban. Navarro épp akkor érkezik, amikor Grace (Ippiksaut Friesen) megszüli a kislányát, miközben az asszonyok körbeveszik a vizes medence körül, fogják a kezét, támogatják őt, dúdolnak neki. Egyikük a meglepettségében lefagyott Navarro-t lehúzza közéjük. A baba felsírására az asszonyok egymásra borulva örülnek, sírnak, nevetnek, és Navarro-n is megkönnyebbülés látható. Hogy letartóztatja-e Annie K-t, az nem derül ki, de feltehetőleg nem. Ez a szülészet utalás még egy kolonizáció okozta veszteségre: a 19. század második felében a natívok rezervátumokba tömörítése nyomán Amerika-szerte elkezdték kriminalizálni a tradicionális gyógyítókat és bábákat⁶, és steril, a nyugati orvoslás kontrollálta kórházakba terelni az őslakos kismamákat. Ennek egyik nagy hátránya, hogy a nők a legkiszolgáltatottabb helyzetben válhattak rasszista cselekedetek, kiközösítés célpontjává, ugyanakkor a kórházak területén nem férhettek már hozzá a kulturális védőhálózathoz, ahogyan azelőtt több ezer éven át az őseik tették: megszűnt a természetközelség és a közösség támogatása a szülés idejére. Fontos az is, hogy tradicionális szülészetek és bábák nemcsak a szülés aktusában segítették az anyákat. A közösség már kiskortól fogva nevelte a lányokat, az asszonyok végigkísérték egymást a nővé válás, majd az anyává válás útján, támogatták egymást, tudást adtak át az újdonsült kismamáknak a gyereknevelést illetően. Bölcsességet és gyógymódokat tanítottak egymásnak az asszonyok generációról generációra (Glenn, 2024).

⁶ Theobald, B. (2019). A 1970 Law Led to the Mass Sterilization of Native American Women. That History Still Matters. *Time*. Link: <https://time.com/5737080/native-american-sterilization-history/>

A környezetvédelem és a tüntetés

Az előítéletek következménye gazdasági és politikai tényezők is lehetnek. Amikor szűkösek az erőforrások, a többség annál inkább hajlamos rá, hogy elnyomja a kisebbséget, háttérbe szorítsa vagy kizsákmányolja, hogy anyagi előnyre tegyen szert (Aronson, 2004). A sorozat példája erre a bánya intézménye: többek között azért működtetik a bányát akkor is, ha egyértelműen kegyetlen életkörülményeket okoznak vele a környékbeli falvak lakosainak, mert – visszautalva a rasszizmusról szóló alfejezetre – nem veszik őket emberszámba; nem érdeklik meg az emberi méltóságot a lakhatás kérdésében, ezért nem érdekli a Silver Sky Bányász Vállalat vezetését, hogy szürke/fekete a csapvíz vagy magas a betegség és gyermekhalálozás aránya, a bányának tovább kell termelnie a pénzt, bármi áron. Akár azon az áron is, hogy eltussoljanak egy gyilkosságot (Annie K.) vagy eltegyenek valakit láb alól (Otis Heiss-t, a német tudóst, aki ismeri a jégbarlang-rendszert, és elvezethetné a detektíveket a földalatti TARS-laborba; Heiss-t alakítja Klaus Tange).

Ha konfliktus van egymást kizáró célok körül, akkor a feszültség fokozódik; a munkalehetőségek csökkenése szintén azt idézi elő, hogy felerősödnek a sztereotípiák, a diszkrimináció és az előítéletesség (Aronson, 2004). Az ötödik epizódban megtartják a korábban megtervezett békés tüntetést a bánya bejáratánál, főként őslakosok tiltakoznak, de fehér arcokat is lehet látni a tömegben. Táblákkal, skandalással tiltakoznak az összegyűlték. „A frusztráció szelektív agresszióhoz vezet: azzal a személlyel szemben leszünk agresszívek, aki a kívülálló csoporthoz tartozik” – írja Aronson (2004: 335). A tüntetők azt skandalizálják, hogy „vissza a földet, vissza a vizet”, közben úton vannak már a járőrök, köztük Navarro is. Mások azt skandalizálják, „a város volt itt előbb, mi voltunk itt előbb”, etnikai kérdést gyártva egy környezetvédelmi problémából. Mire kiérnek a járőrök, a tüntetők és a bánya biztonsági őrrei között verekedés tör ki, elszabadul a káosz. Amint Andorka (2006) megfogalmazta, az egyik nemzet agresszív nacionalizmusa a másik nemzet agresszív reakcióját csak még jobban felerősíti. Navarro próbálja szétszedni a dulakodókat. A tüntetők közül néhányan fekete festéket dobálnak, Leah dobja az egyik gömböt, ami pont Navarro sisakját találja el. Erre Leah-t az egyik őr lerántja a földre, és gumibottal nekiesik. Navarro félrelöki az ört Leah-tól, és ő áll le verekedni a fickóval. A jelenet kapcsán a készítők számos őslakos természetvédő aktivistával egyeztetettek, akik hangsúlyozták, hogy ezek a tüntetések mindig békések kell legyenek, ahogyan a való életben is a legtöbb természetvédelmi tüntetés a tüntetők részéről békés lefolyású (Glenn, 2024). Ez egy stratégiai döntés, hiszen agresszíven hiába próbálna kommunikálni egy kisebbségi csoport a többséggel. López kiemeli, hogy a jelenet során

nagyon figyeltek rá, hogy egyértelmű legyen, nem a tüntetők miatt tört ki a verekedés, hanem a bányászati biztonsági őrök kezdenek agresszíven viselkedni, és a tömeg erre reagál. A tüntetés-jelenetben minél több inupiat arcot akartak megjeleníteni, ezért Alaszkából, Grönlandról, Kanadából és Dániából is érkeztek színészek (Glenn, 2024).

Fontos momentum a tüntetés Navarro fejlődéstörténetében. Akkor kezdi el leginkább megkérdőjelezni, hogy az egyenruha, amit visel, mire is jó, és úgy érezni, hogy rossz oldalon áll. Neki a saját embereit kellene védenie, nem ellenük harcolni. Ezért is látja meg Annie K-t egy pillanatnyi látomásban, és ez az, ami bizonyosságot ad neki róla, hogy rossz oldalon áll, ha nem a tüntetőket védi. Ez egy fontos belső konfliktus feloldása Navarro-ban, mert a tüntetés az a pillanat és helyszín, amikor el kell döntenie nem csak szakmailag, hanem emberileg is, hogy miben hisz, mi mellett áll ki. Erre tapint rá Leah is, amikor azt kérdi számonkérően Navarro-tól, hogy kinek az oldalán áll, amikor a járőr beviszi őt az őrre Danvershez.

Családon belüli (etnikumközi) viszonyok

Egy nagyon fontos téma, amire nem fektet különösebb hangsúlyt a sorozat, de mégiscsak lényeges a médiareprezentáció szempontjából, az a családok tematikája: láthatunk mozaikcsaládot, kiterjesztett családot, etnikailag vegyeset, és még egy mobilitási történetet is beszóttek a szálak közé. Ezeket járom körbe ebben az alfejezetben.

1. Danvers és Leah kapcsolata

Ebben a mozaikcsaládban az egyedülálló mostoha anya neveli a tinédzser lányát; alapvetően anya-lánya konfliktusokat figyelhetünk meg közöttük, amikor a szülő próbálja megóvni attól, amiben ő veszélyt lát, miközben a gyerek megkerüli és a háta mögött csak azért is azt csinálja. De a kettejük közötti szülő-gyerek kapcsolat nem egy egyszerű eset, mert az eltérő etnikai származás csavar egyet minden helyzeten, és többlet értelmet ad Danvers óvó tiltakozásának. Abban, hogy Leah meg akarja élni a hagyományait, Danvers a veszélyt látja, Annie K-t, a meggyilkolt aktivistát látja, nem azt, hogy ez egy értékes, fontos dolog.

Ugyanakkor Danvers valamilyen szinten önző is: mivel már Leah apját, az ő férjét és a kisfiát elvesztette egy autóbalesetben, fél attól, hogy Leah-t is elveszítheti, és a Leah-ért való aggodás közben saját magáért is aggódik. Többször is elhangzik, ahogy azon bosszankodik, a lány csak azért szegi meg a szabályokat, hogy őt bosszantsa, mígnem Leah szembesíti vele: nem minden róla szól, nem minden miatta és érte történik.

A Leah iránti féltéssel és annak nem megfelelő kifejezésével többször találkozunk az epizódok során. Az arctetoválás esete az egyik. A kapcsolatukon az sem segít, hogy Danvers mennyire szkeptikus és cinikus az inupiat szellemvilág-hite kapcsán, amelyet a Navarro-val való viszonyánál már részleteztem egy korábbi fejezetben. Egy másik eset, amikor a raktárépületben tartott tüntetésszervező gyűlésről hazaér Leah, és amint Danvers rájön, hogy hol is volt, kiborul, majd szóváltásba keverednek. Ahogy Morel és társai fogalmaznak, „minél kevésbé tekintünk általunk ellenőrizhetőnek valamilyen helyzetet, annál erősebbek lesznek indulataink és érzelmeink” (Morel et al., 2004: 213). Danvers, érezve, hogy a helyzet ismét kezd kicsúszni a kezei közül, a szóválasztása megbélyegző („tudod, mi történik *azokkal* az emberekkel?”), Leah ezt magára veszi, majd azzal válaszol, szeretné, ha a nőt is érdekelné, mi történik a környezetükben, nem csak őt.

Egy másik alkalommal Leah-t elkapják, hogy összefestette a Silver Sky Bányász Vállalat székhelyének bejáratát, ezért Danvers-t mint a nevelőszülőjét és mint rendőrt hívják a helyszínre. Bár Leah nem fültanúja a mostohaanyja és a bánya vezetője közötti párbeszédnek, kiborul, hogy Danvers miért nem tudja sosem az ő pártját fogni – ez esetben pedig éppen ez történt. Addig csűrte-csavarta a beszélgetést, amíg meggyőzte a cégvezetőt, ne tegyen feljelentést, hiszen ez inkább egy tinédzser csínytevése, mintsem tulajdon rongálás.

A záró epizód végére beérik Danvers és Leah karakterfejlődése is, mindketten sokkal megértőbbé és türelmesebbé válnak egymással, és úgy tűnik, elkezdenek kapcsolódni, kommunikálni egymással.

2. Pete és Kayla családja

Pete és Kayla Prior fiatal házaspár, Darwinnal, a kisfiukkal élnek együtt vegyes házasságban. A családi struktúrájuk valahol a nukleáris és a kiterjesztett család között helyezkedik el: bár a fiatal kiscsalád saját házban él, Kalik, Kayla nagymamája és Hank, Pete édesapja folyamatos kapcsolatot tart fenn velük. Kalik gyakran aktívan ki is veszi a részét a család életéből (közösén tartják az ünnepeket, vigyáz a dédunokára, amikor a szülők dolgoznak stb.). Így kiterjesztett családként is meghatározhatjuk őket.

A történet során a Pete és Kayla közötti konfliktusok inkább a munka-magánélet egyensúlyáról szólnak (Pete túl sokat dolgozik, sosincs otthon, amikor a családjának szüksége volna rá), mintsem az etnikai eltérésekről kettejük között. Azonban az első epizódban mégis megjelenik egy, az eltérő kultúrákról szóló konfliktus: a nagymama amikor

a dédunokájára vigyáz, helyi legendákat mesél neki, amit Pete nehezményez: fél, hogy a kisfiúnak rémálmai lesznek az ijesztő tanmeséktől, amire Kayla nevetve annyit válaszol, hogy „annyira fehér vagy”. A sorozat további részében a két fiatal közötti kulturális különbség már nem merül fel, véleményem szerint egyrészt azért, mert nem ez volt a legfontosabb történetszál a sorozatban, másrészt talán azért, mert Pete és Kayla vegyes házasságát pozitív példaként akarták bemutatni a készítők: a konfliktusokat fel lehet oldani, megbeszélni, és az ismeretlentől való féltést a gyerekre vetítve ki lehet küszöbölni, ha nyitottak maradunk a szeretteink felé.

Fontos még megjegyezni, hogy nagyon halványan, csak utalásokból kivehetően, de a családba egy mobilitási történetet is beágyaztak: míg Kalik, a nagymama a mosodában dolgozik, addig Kayla ápolónőnek tanul – azt nem tudjuk, hogy Kaliknak mi a legmagasabb iskolai végzettsége, de a foglalkozásából következően jelentősen alacsonyabb az unokája által végzendő felsőoktatási programnál.

3. Pete és Hank kapcsolata

Pete és az apja, Hank kapcsolata is említésre méltó. A két szereplő beszélgetéseiből megtudjuk, Pete anyja elhagyta őket, amikor a fiú még kicsi volt, azóta Hank egyedül nevelte őt (mozaikcsalád). Megtudjuk azt is, hogy Hank nem volt mintaszülő, sőt, előfordult, hogy bántalmazta a fiút, illetve a sorozatban is előfordul, hogy Hank olyan erős pofont ad a fiának, hogy annak nyoma marad az arcán. Közben viszont próbálja kimutatni a szeretetét a fia felé, például felajánlja, hogy ünnepeljék közösen a karácsonyt, illetve elmeséli Pete-nek, hogy amikor az kilencéves volt, és korcsolyázás közben beesett a jeges vízbe, hogyan szedte ki őt onnan és vitte kórházba.

Mindketten rendőrök lévén napi szinten találkoznak egymással az őrsön, ezért Hank minden nap látja, hogy Pete mennyire felnéz Danverre, és Hank helyett a nőt tartja mentorának, ezért az apa időnként próbálja megszégyeníteni Danvert vagy morális fölényt szerezni vele szemben, de nem jár sikerrel. Pete karakterfejlődésében az ötödik és hatodik epizódok nagyon fontos pillanatokat tartalmaznak. Egyrészt, mivel Hank titokban belenéz a fia laptopján található iratokba, bizonyítékokba, Pete elveszti a bizalmát az apja iránt, és elkezd megvetni őt. Hank ezért a dühét Danversre vetíti rá.

Az ötödik epizód végén furcsa helyzet alakul ki: egyértelművé válik, hogy Hank a bánya vállalat beépített embere, ráadásul beismeri Pete-nek és Danversnek, hogy ő vitte el Annie K.

holttestét a TARS-ból a falu szélére, ahol megtalálták. Morel és társai szerint „minél erőteljesebb az érzelmi hangoltságunk, annál kevésbé vagyunk képesek arra, hogy ésszerűen tervezzük meg cselekedeteinket” (Morel et al., 2004: 212). Hank számára egyértelművé válik, hogy a fia iránta érzett csalódottsága és a hiábavaló küzdelme Danvers ellen oda vezetett, hogy Pete teljesen lemondott a kapcsolatukról. Ezért a pisztolyát Danversre emeli, de Pete gyorsabb: lelövi az apját. A záró epizódban Pete azzal foglalkozik, hogy eltüntesse Hank holttestét és a lövöldözés nyomait – egyszer és mindenkorra kilépve a bolondos, tanonc fiú szerepéből.

Az író-rendező egyébként azt magyarázta az HBO-podcast-ban, hogy már az elejétől nyilvánvalóan látta, Hank-nek meg kell majd halnia, és Pete-nek kell majd megölnie őt, a kérdés már csak az volt, hogy hogyan lehetne ezt a történet szempontjából hitelesen megoldani. Emellett Hank halálával kapcsolatban azt is részletezi, ha a néző jól megfigyeli, Hank valójában nem tartja az ujját a ravaszon, a kezeit pedig lassan és kímérten emeli fel. Belátja, hogy immár „nemcsak a csatát, de a háborút is elvesztette” Danvers-szel szemben. Tisztában van vele, hogy Pete löni fog, azzal is, hogy egy lövéssel őt meg is öli majd, de mégis úgy dönt, hogy ezzel tör utoljára borsot a fia orra alá: Pete-nek élete végéig cipelnie kell a terhet, hogy lelőtte a saját apját.

Összegzés

A True Detective: Night Country számos társadalmi témát tesz az asztalra, amiből csemegézhet a néző. Foglalkozik az őslakos amerikaiak problémáival, nagyító alá veszi az inupiatokat érintő atrocitásokat, és nem feledkezik meg az etnikumközi viszonyokról, a kisebbségi-többségi társadalom között felmerülő konfliktusokról és dilemmákról.

Nyíltan bemutatja azokat a mindennapos pozitív és negatív helyzeteket, amelyekkel a nők a föld minden pontján szembesülhetnek: a női közösség szervező és összetartó ereje, a nőket érő abúzusok, és azok a helyzetek, amikor a nők kénytelenek a kezükbe venni az irányítást, mert úgy érzik, támasz nélkül maradtak. Felszínre kerülnek a családformák és a társadalmi mobilitás témakörei is.

Minden, a sorozatban bemutatott marginalizált csoport, legyen az a nők csoportja vagy egy etnikai kisebbség, pozitív fényben került képernyőre: a hátrányos helyzetük ellenére nem engedik el magukat, nem kényelmesednek bele a hátrányok okozta kellemetlenségekbe, és

nem sajnáltatják magukat. Sőt, erősek, és küzdenek a túlélésért, az igazságukért, azért, amiben hisznek.

A TDNC-t többszöri megnézés után is egy nagyon finoman, a részletekre is nagy hangsúlyt fektető sorozatnak értékelem; és erre a készítőк szereplésével készült háttéranyagok is ráerősítenek: az első perctől ez egy nagyon tudatosan összeállított sorozat, amelynek az írása, előkészületei, forgatása és utómunkája során is a hitelességre, a természetességre és az autenticitásra törekedtek.

A sorozat valójában egy oktató- és érzékenyítő film a kisebb-nagyobb marginalizált csoportokról: a nőkről, az őslakos amerikaiakról, az észak-alaszkai indiánokról és az inupiatokról. Fontos témákat emel fel, az etnikai csoport és a nők hétköznapi problémái mellett a mozaikcsaládok és a társadalmi mobilitás jelenségét is tárgyalja. A TDNC egy gondosan és magas szintű érzékenységgel összeállított sorozat, amely az említett marginalizált csoportok előnyére felhasználja a tényt, hogy presztízs-műsorként lehetősége van beemelni közéleti témákat a közbeszédbe és a mainstream médiába. Mitöbb, a TDNC készítői belátták: a tematizálás nemcsak lehetősége egy ilyen sorozatnak, hanem feladata is.

Felhasznált irodalom

Adams, S. (2014, February 24). Female Bodies and the Philbrotophy of “True Detective.”

IndieWire.

<https://www.indiewire.com/features/general/female-bodies-and-the-philbrotophy-of-true-detective-126818/>

Albrecht, M. M. (2020). ‘You wonder ever if you’re a bad man?’: Toxic masculinity,

paratexts and think pieces circulating around season one of HBO’s True Detective. *Critical Studies in Television*, 15(1), 7–24. <https://doi.org/10.1177/1749602019893575>

Anderson, R. (2024). Politics, economics and Native American conflicts. *Asia-Pacific*

Economic History Review, 64, 10–33. <https://doi.org/10.1111/aeht.12283>

Andorka, R. (2006). *Bevezetés a szociológiába* (Z. Spéder, Ed.; 2nd ed.). Osiris Kiadó.

- Aronson, E. (2004). *A társas lény*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.
- Drjenovszky, Z. (2020). *Egy új gazdasági lehetőség az észak-amerikai indiánok kezében* (pp. 163–173).
- Giddens, A. (2008). *Szociológia* (2nd ed.). Osiris Kiadó.
- Györgyi, S., & Flora, G. (1998). *Többarcú otthonok. Vallásilag és/vagy nemzetileg vegyes családok szocializációs problémái*.
- Horváth, V. (2023). Magyarországi transznacionális családok: Transznacionális családok elterjedtsége és a külföldön dolgozó szülők jellemzői. *Demográfia*, 4.
<https://doi.org/10.21543/Dem.65.4.3>
- Hubbes, L.-A. (2022). A csíksomlyói pápalátogatás megítélésének digitális közösségi diskurzusai. *Erdélyi Társadalom*, 20(1), 139–154. <https://doi.org/10.17177/77171.272>
- Johnsen, M. T., Wynn, R., & Bratlid, T. (2012). Is there a negative impact of winter on mental distress and sleeping problems in the subarctic: The Tromsø Study. *BMC Psychiatry*, 12, 225. <https://doi.org/10.1186/1471-244X-12-225>
- Kálai, S. (2020). From Remade Drama to Original Crime – HBO Europe’s Original Television Productions. *European Review*.
https://www.academia.edu/90497266/From_Remade_Drama_to_Original_Crime_HBO_Europe_s_Original_Television_Productions
- Kiss, T., Csata, I., & Toró, T. (2020). *Regionális barométer- 2019 : fejlődési idealizmus, regionális identitások, korrupciópercepció, demokrácia-felfogás és magyarellenesség Romániában*.

- Kiss, T., Toró, T., & Jakab, Z. T. (2021). *Magyarellenesség Romániában. Kérdőíves vizsgálat, a közoktatásban használt tankönyvek és a román közösségi média tartalomelemzése*. Székelyföldi Közpolitikai Intézet, Bálványos Intézet.
- Kruse, J. (1984). *The Inupiat and Development: How Do They Mix?* (pp. 134–157).
https://doi.org/10.1007/978-1-4612-5262-7_7
- Lang, P. (2023). *Dispatches from Carcosa: Murder, Redemption and Reincarnating the Gothic in HBO's True Detective* (pp. 173–189).
https://doi.org/10.1007/978-3-031-13765-5_10
- Martikainen, J. (2019). Social Representations of Teachership Based on Cover Images of Finnish Teacher Magazine: A Visual Rhetoric Approach. *Journal of Social and Political Psychology*, 7(2), 890–912. <https://doi.org/https://doi.org/10.5964/jspp.v7i2.1045>
- Morel, J., Bauer, E., Meleghy, T., Niedenzu, H.-J., Preglau, M., & Staubmann, H. (Eds.). (2004). *Szociológiaelmélet* (5th ed.). Osiris Kiadó.
- Mújdricza, F. (2018). A halál “helye” a családban - A haldoklás mint szerep. *Lege Artis Medicinae: Új Magyar Orvosi Hírmondó*, 28, 187–196.
- Nádas, E. (2017). Orvos-beteg viszonyrendszerek az amerikai kórházsorozatokban. *Replika*, 105(2017/5), 69–82.
- Nemes-Zámbó, G. (2022). Modern családformák keresztmetszetében: nevelőszülő multinukleáris családok. *Kultúra És Közösség*, 13, 131–146.
<https://doi.org/10.35402/kek.2022.1.12>
- Perkins, R. (2014). Oil spill, August 1944: The CULA expedition and the North Slope Inupiat. *Polar Record*, 51, 1–11. <https://doi.org/10.1017/S0032247414000011>

- Peters, M. (2019, February 26). *What Can 'True Detective' Tell Us About Race?* The Ringer.
<https://www.theringer.com/tv/2019/2/26/18240369/true-detective-season-3-finale-race-mahershala-ali-stephen-dorff>
- Sakakibara, C. (2008). "Our Home is Drowning": Inupiat storytelling and climate change in Point Hope, Alaska. *Geographical Review*, 98, 456–475.
<https://doi.org/10.1111/j.1931-0846.2008.tb00312.x>
- Sutton, M. Q. (2021). *An Introduction to Native North America* (6th ed.). Routledge.
- Theobald, B. (2019). A 1970 Law Led to the Mass Sterilization of Native American Women. That History Still Matters. *Time*. Link:
<https://time.com/5737080/native-american-sterilization-history/>
- Veress, E. (2021). Vitaindító javaslatok a román–magyar viszony rövid távú javítása és hosszú távú fejlesztése kapcsán: a kisebbségi törvény aktualitása és egyéb problémák. *Erdélyi Jogélet*, 3. <https://doi.org/10.47745/ERJOG.2020.03.01>
- Vlăsceanu, L. (Ed.). (2011). *Sociologie*. Editura Polirom.
- Welk, B. (2024, February 22). 'True Detective' Renewed for Season 5 at HBO with Issa López to Return. *IndieWire*.
<https://www.indiewire.com/news/breaking-news/true-detective-renewed-season-5-hbo-issa-lopez-return-1234956058/>
- Wexler, L. (2009). Identifying Colonial Discourses in Inupiat Young People's Narratives as a Way to Understand the No Future of Inupiat Youth Suicide. *American Indian and Alaska Native Mental Health Research (Online)*, 16, 1–24.
<https://doi.org/10.5820/aian.1601.2009.1>

Žerebecki, B., Oprea, S., Hofhuis, J., & Janssen, S. (2021). Can TV shows promote acceptance of sexual and ethnic minorities? A literature review of television effects on diversity attitudes. *Sociology Compass*, 15. <https://doi.org/10.1111/soc4.12906>

Zsigmond, A. (2016). Az indián oktatás története az Egyesült Államokban. *Új Pedagógiai Szemle*, 1–2, 101–112.

<https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/az-indian-oktatas-tortenete-az-egyessel-allamokban>

Internetes források

Alaska Department of Public Safety: Village Public Safety Officer Division. Link: <https://dps.alaska.gov/ast/vpso/home>

IMDb: *True Detective*. Link: https://www.imdb.com/title/tt2356777/?ref_=tt_mv_close

Max: *Sustainability On The Set of True Detective: Night Country* | *True Detective: Night Country* | Max. Youtube, 2024.02.03. Link: <https://youtu.be/fY3nBaGiJvc>

Max: *True Detective: Night Country Official Podcast* | Max. Youtube, 2024.01.17. – 2024.02.23. Link:

https://youtube.com/playlist?list=PLSduohp5OGX6sp5n9fDwJce_eA59Q2n-c&si=z4LvYjgjIJkIcSOP

ProPublica: Lawless. Link: <https://www.propublica.org/series/lawless>

Pulitzer Center: Alaska Natives on the Front Line. Link: <https://pulitzercenter.org/projects/alaska-natives-front-line>

Reign With Josh Smith: *Jodie Foster & Kali Reis Talk Discrimination, Aging, Oscars Success & True Detective: Night Country*. Youtube, 2024.02.20. Link: <https://youtu.be/Sj015MRFcX8>

Rotten Tomatoes TV: *The 'True Detective' Cast on Becoming Their Characters and Script Secrets*. Youtube, 2024.01.10. Link: <https://youtu.be/fBTwvy0-xjs>

United States Census Bureau: P9 | HISPANIC OR LATINO, AND NOT HISPANIC OR
LATINO BY RACE. Link:

<https://data.census.gov/table/DECENNIALDHC2020.P9?q=Race%20and%20Ethnicity&g=010XX00US>